

ÇAĞDAŞ GELİŞMELER İŞİĞİNDA İLKÖĞRETİMDE YAPISAL DEĞİŞMELER

Prof. Dr. Mustafa ERGÜN

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde en önemli yapısal değişiklikler ilköğretim alanında olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Osmanlının ve Cumhuriyet'in eğitim alanındaki en büyük korkusu, bütün yerleşim yerlerine birer ilkokul açmak, daha doğrusu bir öğretmen yetiştirmek idi. Bu yüzyılın başlarında Osmanlı Maarif-i Umumiye Nazırı Emrullah Efendi, 70.000 öğretmene ihtiyacımız olduğunu bildiriyordu. Eğitimin temeli öğretmen olduğu için, bu meslek adamlarının çok iyi yetiştirilmesi gerekiyordu. Prusya'da (Almanya) ve Bulgaristan'da iyi yetişmiş ilkokul öğretmenlerinin ülke ve millet için neler yapabilecekleri görülmüştü. Türkiye'de de kaliteli ve idealist öğretmen yetiştirmek için daha Osmanlı zamanından itibaren birçok öğretmen okulu denemelerinde bulunulmuştur.

Osmanlıda ve Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenler genellikle kentlere yönelik olarak yetiştiriliyordu. Kırsal bölgelerde öğretmenlerin halk ve çevre şartlarıyla uyumlu çalışabilmesi için farklı öğretmen yetiştirme modelleri uygulandı. Başarısız bulunan 1928'lerdeki Köy Öğretmen Okulları, kendi felsefesi içinde çok başarılı olan Eğitim Kursları, 1940'lı yılların Köy Enstitüleri, 1950'den sonraki İlköğretmen Okulları gibi örnekler, Cumhuriyet yönetimlerinin bu sorunu çözmek için ne kadar azimli çalıştıklarını göstermektedir.

O yılların her köye bir öğretmen, her köye bir okul uygulaması daha sonraki yıllarda büyük ölçüde çözümlendi. Eğer Doğu ve Güneydoğudaki anarşik hareketler olmasaydı, Türkiye her kırsal yerleşim yerine bir ilkokul açıp bir öğretmen gönderebilecekti.

Ancak zamanla birçok öğretmen sosyal yapıyı değiştirdiği için, her köye bir öğretmen gönderme politikası yerine başka politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şartları değiştiren faktörler neler idi?

En önemli faktör, gelişmiş ülkelerin bizden önce yaşadıkları, köyden şehirlere göç idi. Gerek tarımdaki makineleşme sonucu doğan işsiz insan sayısı gerekse şehirlerde hizmet ve sanayi sektörlerinde doğan işçi açığı, kırsal bölgelerden kentlere yıllar süreceğ bir akın başlattı. Kentlerin özgürlük havası, yükselme imkânlarının çok olması ve çekici hürriyet havası gibi faktörler bu göçü daha da hızlandırdı.

İkinci bir göç olayı, kırsal bölgelerden yurtdışına olan göç idi. Bu yolla yurtdışına yoğun bir göç olduğu gibi, bu, iç göçü daha da hızlandırdı. Artık işçi olarak çalışmanın dışında da kent merkezlerine yerleşilmeye başlandı.

Dolayısıyla, ilköğretimdeki yapısal değişikliği zorlayan faktörlerin başında, kırsal bölgelerdeki nüfusun alabildiğine azalması gelmektedir. Her yıl, öğrenci azlığından dolayı birçok köy okulu kapatılmak zorunda kalmaktadır. Bu yerlerdeki çocuklar yatılı bölge okullarına veya pansiyonlu okullara kaydırılmaktadır.

İlköğretim, her köye bir okul politikasından çok köye bir okul politikasına ve yapılanmasına geçmiştir.

Bu gelişmeler, Almanya'da olduğu gibi, genelde nüfus artışının iyice azalması sonucu okul çevrelerinde yeterli sayıda çocuk bulunamamasından dolayı, eskiden yapılmış çok büyük okulların boş, öğretmenlerin de öğrencisiz kalması dolayısıyla ilköğretimi belli merkezlerde toplama şeklinde gelişmiş ülkelerde de ortaya çıkmaktadır. Gelecekte, ülkemizde de bu tür gelişmelerin olması kaçınılmazdır.

İlköğretimdeki yapısal değişmeyi kolaylaştıran ve mümkün kılan bir başka faktör, teknolojik alandaki gelişmelerdir. Bunların da başında, ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler gelmektedir. Mükemmel yolların ve bu yollar üzerinde çok hızlı sefer yapan araçların ve firmaların kurulması, eskiden uzak olan mesafeleri şimdi alabildiğine kısaltmıştır. Eskiden aşılabilir olan yerler dümdüz olmuş, günler ve saatler alan yolculuklar dakikalara inmiştir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler, dağdaki çobanlara bile cep telefonlarının yayılması ile insanları her an birbirlerinden haberdar olabilecekleri bir konuma getirmiştir.

Bu teknolojik gelişmeler sonucu, artık veliler eğitim hizmetinin ayaklarına gelmesini isteme yerine, çocuklarını, eğitim hizmetinin en iyi verildiği yerlere göndermeye başlamışlardır. Bir zamanlar bazı köylere

açılan ortaokullara oradaki köylüler bile çocuklarını göndermemişler, 10-15 dakika mesafedeki şehir ve kasaba ortaokullarına göndermişlerdir.

Bu gelişmeler karşısında okulların sadece yatılı veya pansiyonlu okullar olarak ilköğretim seviyesindeki öğrencileri belli merkezlerde toplaması yetmeyecektir. Yukarıda sayılan teknolojik gelişmelere ek olarak eğitim teknolojisi ve özellikle bilgisayar alanındaki gelişmelerin önemli bir maliyet gerektirmesi, bunların her okula eşit olarak dağıtılmasını ve belli aralıklarla modernleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Okullar artık sadece bir bina bir öğretmen ikilisinden kütüphane, spor salonları, sosyal tesisler gibi yan bileşenlerinin de bulunduğu bir kompleks haline gelmektedir. Bütün okullara bu olanakların tanınması zor olduğu için, okullar arasında şans ve fırsat eşitliğinin sağlanması çok zor olacaktır.

Türkiye gibi, eğitim olanakları arzının düşük talebinin yüksek olduğu toplumlarda birçok seçme sınavları, her kademedeki öğrencilerin çok iyi yetiştirilmesini gerektirmektedir. Bunun temel şartı da, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara şans ve fırsat eşitliğinin tam olarak sağlanmasıdır. Bu eşitlik de temel öğretim binalarının (dershane, kütüphane, spor salonu, laboratuvarlar, resim atelyesi, müzik salonu, medya merkezi, bilgisayar merkezi gibi), buralardaki temel öğretim teknolojilerinin tam olarak sağlanması ile olur. Bu arada bütün alan öğretmenleri de okulda hazır bulunmalıdır.

Dolayısıyla bugünkü yatılı bölge ve pansiyonlu okullar ilköğretimdeki en son yapılanma değildir. Daha rasyonel bir yapılanma için, ülkenin her tarafında "okul merkezleri" uygulamasına geçilmelidir.

Bir okul merkezi, çevredeki belli sayıda öğrencinin yararlanacağı, anaokulundan liseye kadar bütün eğitim kademelerinin bulunduğu, bunların ortak olarak yararlanabilecekleri temel öğretim binalarının ve iç donanımlarının tam olduğu, her kademedeki bir öğretmen topluluğunun pedagojik etkileşim içinde bulunduğu bir gençlik ve eğitim merkezidir. Bu merkezlerin ön hazırlıkları, coğrafi ve kültürel özellikler göz önüne alınarak yapılan "eğitim haritaları" ile yapılmalıdır. Bu haritalarda kültürel, demografik ve fiziki coğrafya verileri değerlendirilerek okul merkezlerinin nerelere kurulacağı ve buralara hangi yerleşim yerlerinin bağlanacağı belirlenmelidir. Bu hazırlıklardan sonra kurulacak eğitim merkezlerinde çevredeki çocuklar ve gençler okul otobüsleri ile taşınmalı; bazı kritik günler için gerektiğinde çocukların birkaç gün okulda zorunlu olarak kalabilecekleri günler için de gerekli hazırlıklar yapılmalıdır.

Bu merkezlerde, öğrencilerin sosyal hayatları çok daha mükemmel oluşabileceği gibi öğretmenler de tam bir mesleki doyum içinde olacaklardır. Çok ders arasından öğrencilerin yetenek ve ilgilerine göre serbestçe ders seçmeleri ve bunları uzman öğretmenlerden almaları mümkün olduğu gibi, bu dersleri de tam bir eğitim teknolojisi desteği ile almaları sağlanmış olacaktır.

Bu eğitim merkezleri sadece kırsal bölgelerde değil kentsel bölgelerde de kurulması gerekir. Artık her mahalleye, her sokağa ilköğretim okulları ve liseler kurma yerine kentin uygun bir veya büyük kentlerde birkaç bölgesine, tüm eğitim olanaklarının bulunduğu merkezleri kurmalı, öğrencilerin evleri ile bu merkezler arasında ücretsiz taşınmaları sağlanmalıdır. Bu merkezlerin kurulması için gerekli finansman çok merkezi yerlerdeki okul bina ve arsalarının satılmasıyla temin edilebilir.

Eğitim sistemimizde çağdaş gelişmeler ışığında yapılması zorunlu olan bazı değişiklikler yanında, çağdaş teknolojik gelişmelerin sağlandığı olanaklar da eğitim-öğretimin mükemmelleştirilmesi yönünde kullanılmaya çalışılmalıdır.